Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2022, sp. zn. 29 Cdo 1277/2020, ECLI:CZ:NS:2022:29.CDO.1277.2020.1

Číslo: 49/2023

Právní věta:

Nejsou-li zde žádné jiné okolnosti, jež by takový postup odůvodňovaly, není insolvenční správce jen proto, že na něj přešlo dispoziční oprávnění k majetku zahrnutému do majetkové podstaty dlužníka, legitimován k podání žaloby na vyklizení nemovitosti vůči dlužníku, který tuto nemovitost používá k bydlení své rodiny.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 31.05.2022

Spisová značka: 29 Cdo 1277/2020

Číslo rozhodnutí: 49

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Insolvence, Majetková podstata, Vyklizení nemovitosti

Předpisy: § 246 odst. 1 IZ
§ 285 odst. 2 IZ

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Dotčená rozhodnutí:

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2002, sp. zn. 29 Cdo 2086/2000, uveřejněný pod číslem 27/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. 29 Odo 1478/2005, uveřejněný pod číslem 43/2008 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2021, sen. zn. 29 ICdo 154/2020, uveřejněné pod číslem 40/2022 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2015, sp. zn. 22 Cdo 5159/2014, uveřejněný pod číslem 101/2016 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2018, sp. zn. 29 Cdo 6097/2017

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3233/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2022, sp. zn. 29 Cdo 3335/2020

Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2007, sp. zn. II. ÚS 659/04

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2011, sp. zn. 22 Cdo 2744/2011

Nález pléna Ústavního soudu ze dne 21. 6. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 3/2000, SbNU 93/2000

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 6. 11. 2019, sp. zn. 26 Co 173/2019.

I.
Dosavadní průběh řízení

1. Okresní soud v Benešově rozsudkem ze dne 18. 7. 2019, č. j. 6 C 323/2018-86, zamítl žalobu, kterou se žalobce (JUDr. J. V., LL. M., jako insolvenční správce dlužníka M. P.) domáhal vůči žalovanému (dlužníku) vyklizení nemovitostí – pozemku parcelní č. st. 1, jehož součástí je stavba č. p. 2, pozemku parc. č. st. 3, jehož součástí je stavba – garáž bez č. p./č. e., a pozemku parc. č. 4, zapsaných na listu vlastnictví č. 5, v katastrálním území Č. (dále též jen „sporné nemovitosti“) [výrok I.], a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok II.).

2. Soud prvního stupně vyšel při posuzování žalobou uplatněného nároku zejména z toho, že:

> [1] Městský soud v Praze (dále jen „insolvenční soud“) usnesením ze dne 20. 6. 2017 (mimo jiné) zjistil úpadek žalovaného, prohlásil konkurs na jeho majetek a insolvenční správkyní dlužníka ustanovil JUDr. E. J. Na schůzi věřitelů konané dne 19. 9. 2017 (B-6) byla soudem ustanovená insolvenční správkyně odvolána z funkce a novým insolvenčním správcem dlužníka byl ustanoven žalobce. Usnesením ze dne 19. 9. 2017 potvrdil insolvenční soud ustanovení nového insolvenčního správce.
>
> [2] Sporné nemovitosti jsou ve vlastnictví dlužníka, který je užívá k bydlení. Původní insolvenční správkyně zapsala sporné nemovitosti do soupisu majetkové podstaty dlužníka, přičemž k jejich zpeněžení v insolvenčním řízení dosud nedošlo.

3. Na takto ustaveném základě soud prvního stupně – cituje ustanovení § 217 odst. 1, § 228, § 229 odst. 3 písm. c), § 246 odst. 1, § 285 odst. 2 a § 294 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), a ustanovení § 1040 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „o. z.“) – dospěl k závěru, že žaloba není důvodná.

4. Přitom zdůraznil, že prohlášením konkursu na majetek dlužníka přešla dispoziční oprávnění k majetku zahrnutému do soupisu majetkové podstaty (tedy i ke sporným nemovitostem) na insolvenčního správce, který je nadále oprávněn s tímto majetkem nakládat ve smyslu § 228 a § 246 odst. 1 insolvenčního zákona. V projednávané věci však nejde o výkon dispozičních oprávnění s majetkovou podstatou vůči třetím osobám (kde insolvenční správce vystupuje místo vlastníka věci), nýbrž o právní kroky, které insolvenční správce činí přímo vůči samotnému dlužníku jako vlastníku dotčené věci.

5. Jestliže dlužník používá nemovitost k bydlení své rodiny, insolvenční zákon výslovně předpokládá, že ztratí právní titul, který jej opravňuje nemovitost užívat, až okamžikem jejího zpeněžení. Žalobce jako insolvenční správce proto není (bez zřetele k tomu, že na něj přešla dispoziční oprávnění) aktivně legitimován v řízení o vyklizení sporných nemovitostí. Teprve poté, co nemovitosti budou

zákonným způsobem zpeněženy a vlastnictví k nim přejde na nabyvatele, může se (případně) jejich nový majitel domáhat ochrany svého vlastnického práva vůči dlužníkovi.

6. Krajský soud v Praze rozsudkem ze dne 6. 11. 2019, č. j. 26 Co 173/2019-106, k odvolání žalobce potvrdil rozsudek soudu prvního stupně (první výrok) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (druhý výrok).

7. Odvolací soud – odkazuje dále na ustanovení § 1012 větu první o. z. – přitakal soudu prvního stupně v závěru, podle kterého z ustanovení § 285 odst. 2 insolvenčního zákona vyplývá, že dlužník je oprávněn užívat nemovitosti ve svém vlastnictví (zahrnuté do soupisu jeho majetkové podstaty) k zajištění bytové potřeby až do okamžiku jejich zpeněžení. Poukaz žalobce na důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2018, sp. zn. 29 Cdo 6097/2017, měl odvolací soud s ohledem na poměry dané věci za nepřiléhavý, když v něm formulované závěry se týkají možnosti insolvenčního správce vymáhat za dlužníka v rámci svých dispozičních oprávnění s majetkovou podstatou jeho nepeněžité pohledávky vůči třetím osobám.

II.
Dovolání a vyjádření k němu

8. Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), maje za to, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právních otázek, které v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyly vyřešeny. Dovolatel namítá, že rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci, a požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí změnil v tom duchu, že žalobě vyhoví.

9. Konkrétně dovolatel odvolacímu soudu vytýká, že nesprávně posoudil otázku, zda prohlášením konkursu na majetek dlužníka přechází na insolvenčního správce oprávnění užívat nemovitosti zapsané do majetkové podstaty, jejichž vlastníkem je dlužník, a zda je proto oprávněn požadovat po dlužníku, aby tyto nemovitosti vyklidil, přestože je využívá k zajištění potřeby svého bydlení nebo bydlení své rodiny.

10. Dovolatel argumentuje ve prospěch závěru, že ustanovení § 285 odst. 2 insolvenčního zákona nezakládá dlužníku právo užívat nemovitost náležející do majetkové podstaty k bydlení své rodiny až do jejího zpeněžení v insolvenčním řízení. Právo takovou nemovitost užívat (případně ji přenechat k užívání jinému) náleží po prohlášení konkursu dle § 246 odst. 1 insolvenčního zákona insolvenčnímu správci, jakožto osobě s dispozičním oprávněním. V této souvislosti dovolatel opětovně poukazuje na závěry formulované Nejvyšším soudem v rozsudku sp. zn. 29 Cdo 6097/2017. Není pak možné (pokračuje dovolatel), aby právo užívat nemovitost současně svědčilo jak dlužníku, tak insolvenčnímu správci. Je-li součástí dispozičních oprávnění insolvenčního správce právo nemovitost užívat, může se tohoto práva domáhat soudně i vůči dlužníku.

11. Smysl ustanovení § 285 odst. 2 insolvenčního zákona podle dovolatele spočívá pouze v tom, že deklaruje povinnost nabyvatele zpeněžené nemovitosti využít „zákonnou cestu pro dosažení vyklizení nemovitosti žalobou, tj. nikoli svépomocí“.

12. Ve prospěch výkladu zastávaného soudy nižších stupňů podle přesvědčení dovolatele nelze argumentovat ani ustanovením § 1012 věty první o. z., podle kterého má vlastník právo se svým vlastnictvím v mezích právního řádu libovolně nakládat a jiné osoby z toho vyloučit. Toto ustanovení stanovuje meze vlastnického práva, mezi něž ovšem patří i samotný insolvenční zákon. Dlužník je tak „povinen strpět proceduru insolvenčního práva, včetně vyklizení nemovitosti“.

III.
Přípustnost dovolání

13. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (v aktuálním znění) se podává z bodu 2., článku II, části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

14. Dovolání je přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř., a to k řešení otázek dovoláním předestřených (týkajících se výkladu ustanovení § 285 odst. 2 insolvenčního zákona), dosud v daných souvislostech Nejvyšším soudem neřešených.

IV.
Důvodnost dovolání

15. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.
16. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

17. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení insolvenčního zákona:

Podle ustanovení § 246 odst. 1 insolvenčního zákona prohlášením konkursu přechází na insolvenčního správce oprávnění nakládat s majetkovou podstatou, jakož i výkon práv a plnění povinností, které přísluší dlužníku, pokud souvisí s majetkovou podstatou. Insolvenční správce vykonává zejména akcionářská práva spojená s akciemi zahrnutými do majetkové podstaty, rozhoduje o obchodním tajemství a jiné mlčenlivosti, vystupuje vůči dlužníkovým zaměstnancům jako zaměstnavatel, zajišťuje provoz dlužníkova podniku, vedení účetnictví a plnění daňových povinností.

Dle ustanovení § 285 insolvenčního zákona byla-li zpeněžena nemovitost, kterou dlužník používá k bydlení své rodiny, anebo byt ve vlastnictví dlužníka, je dlužník povinen je vyklidit. Neučiní-li tak dobrovolně, může se nabyvatel domáhat vyklizení žalobou u soudu; nejde o incidenční spor (odstavec 2). Při vyklizení podle odstavce 2 přísluší dlužníku stejná bytová náhrada jako při výpovědi nájmu bytu dané nájemci pro hrubé porušení povinností vyplývajících z nájmu bytu (odstavec 3).

S výjimkou ustanovení § 285 odst. 3 insolvenčního zákona platí citovaná ustanovení v nezměněné podobě od přijetí insolvenčního zákona. Ustanovení § 285 odst. 3 insolvenčního zákona ve výše uvedené podobě je účinné od 1. 1. 2008 [po novele provedené zákonem č. 296/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé zákony v souvislosti s jeho přijetím]; původní znění tohoto ustanovení určovalo, že při vyklizení podle odstavce 2 přísluší dlužníku stejná bytová náhrada jako v případě přivolení k výpovědi z nájmu bytu podle § 711 odst. 1 písm. d) občanského zákoníku.

18. Smysl úpravy obsažené v ustanovení § 285 odst. 2 (a v tehdejším znění odstavce 3) insolvenčního zákona ozřejmuje důvodová zpráva k vládnímu návrhu insolvenčního zákona, který projednávala Poslanecká Sněmovna Parlamentu České republiky ve svém 4. volebním období 2002 – 2006 jako tisk č. 1120, ve své Zvláštní části (K § 285), takto:

> „Nové ustanovení § 285 odst. 2 a 3 umožňuje, aby dlužníku byla (v omezeném rozsahu) poskytnuta bytová náhrada v případě, že je zpeněžen jeho byt nebo jiná nemovitost, kterou užívá k bydlení. Vzhledem k rozmanitosti těchto případů přenechává zákon určení náhrady na

> rozhodnutí soudu, s tím, že se postupuje stejně jako při výpovědi z nájmu bytu podle § 711 odst. 1 písm. d) zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“). Na dlužníka se tedy pro tyto účely hledí jako na osobu, které coby bytová náhrada náleží toliko přístřeší, které však lze (v případném sporu o vyklizení podle § 285 odst. 2) přiznat právo na náhradní ubytování nebo dokonce na náhradní byt, jestliže má rodinu s nezletilými dětmi a zároveň jsou pro takový postup dány důvody zvláštního zřetele hodné (§ 712 odst. 5 obč. zák.). Tím se současně odstraňuje nejistota v právním postavení nabyvatelů takového majetku.“

19. Z výše uvedeného je zřejmé, že smyslem přijetí ustanovení § 285 odst. 2 a 3 insolvenčního zákona nebylo (jak správně namítal dovolatel) upravit, kdo je oprávněn užívat dlužníkovu nemovitost k bydlení poté, co ji insolvenční správce zahrne do soupisu majetkové podstaty dlužníka, nýbrž pouze (oproti dřívější úpravě obsažené v zákoně č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání) jasně stanovit, kdy a za jakých podmínek se může nabyvatel zpeněžené nemovitosti domáhat toho, aby ji dlužník (neučinil-li tak již dříve) vyklidil.

20. Dovolateli lze rovněž (v obecné rovině) přisvědčit potud, že na insolvenčního správce prohlášením konkursu na majetek dlužníka nepochybně přešlo ve smyslu ustanovení § 229 odst. 3 písm. c) a § 246 odst. 1 insolvenčního zákona také dispoziční oprávnění k majetku náležejícímu do majetkové podstaty dlužníka. Jak Nejvyšší soud vysvětlil např. v již dovolatelem odkazovaném rozsudku sp. zn. 29 Cdo 6097/2017, insolvenční správce je za tohoto stavu (dokonce i v průběhu případného sporu o vyloučení majetku ze soupisu majetkové podstaty) oprávněn majetek sepsaný do majetkové podstaty dlužníka držet, užívat a používat jeho plody a užitky (například jej pronajímat a inkasovat nájemné). Byl-li v době, kdy nastaly účinky soupisu, takový majetek platně pronajat, vstupuje insolvenční správce, jenž je osobou s dispozičními oprávněními, do právního postavení pronajímatele, čímž mu vzniká i právo inkasovat nájemné a za podmínek uvedených v § 256 insolvenčního zákona nájemní smlouvu též vypovědět.

21. Oproti očekávání dovolatele však samotná skutečnost, že prohlášením konkursu na majetek dlužníka přešlo dispoziční oprávnění k majetku náležejícímu do majetkové podstaty dlužníka na insolvenčního správce, ještě bez dalšího neznamená, že dlužník – bez ohledu na další okolnosti – také již tímto okamžikem ztrácí právo užívat nemovitost zapsanou v majetkové podstatě k uspokojení bytové potřeby své nebo své rodiny.

22. Nemovitost, kterou dlužník používá k bydlení své rodiny, sice není v insolvenčním řízení, v němž je úpadek dlužníka řešen konkursem, chráněna před zpeněžením (dlužník nemůže zpeněžení takové nemovitosti zabránit, když právě zpeněžením majetku náležejícího do majetkové podstaty je v insolvenčním řízení, v němž se dlužníkův úpadek řeší konkursem, naplňován účel insolvenčního zákona – k tomu srov. Podrobněji např. důvody usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2021, sen. zn. 29 ICdo 154/2020, uveřejněného pod číslem 40/2022 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, jakož i judikaturu tam dále označenou), současně ovšem z ničeho neplyne, že by dlužník měl spolu se svou rodinou nemovitost, v níž bydlí, opustit (vyklidit) již bezprostředně poté, co byl na jeho majetek prohlášen konkurs, případně poté, co insolvenční správce tuto nemovitost zahrne do soupisu majetkové podstaty.

23. Jinak řečeno, nejsou-li zde žádné další okolnosti, jež by takový postup odůvodňovaly, není insolvenční správce jen proto, že na něj přešlo dispoziční oprávnění k majetku zahrnutému do majetkové podstaty dlužníka, legitimován k podání žaloby na vyklizení nemovitosti vůči dlužníku, který tuto nemovitost používá k bydlení své rodiny. Jen tím, že na insolvenčního správce přešlo dispoziční oprávnění, dlužník neztrácí právo uspokojovat bytovou potřebu svou nebo své rodiny dosavadním způsobem, nemá-li reálnou možnost tak učinit (odpovídajícím způsobem) jinak. Ostatně ani s přihlédnutím k účelu insolvenčního zákona promítnutému v jeho základních zásadách by nebylo možné odůvodnit závěr, podle kterého oprávnění dlužníka využívat k bydlení nemovitost, kterou

vlastní (k pojetí „práva na bydlení“ jakožto základního lidského práva – byť chráněného nikoliv výslovně, ale jako součást šířeji pojímaného základního sociálního práva na přiměřenou životní úroveň, garantovaného mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách – srov. V této souvislosti též nález pléna Ústavního soudu ze dne 21. 6. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 3/2000, uveřejněný pod číslem 231/2000 Sb., jakož i důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 9. prosince 2015, sp. zn. 22 Cdo 5159/2014, uveřejněného pod číslem 101/2016 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), je závislé jen na tom, zda se insolvenční správce rozhodne dlužníka (s jeho rodinou) v nemovitosti i nadále ponechat.

24. Lze dodat, že o odlišnou situaci by šlo v těch případech, kdy potřeba dřívějšího vyklizení dlužníka (a jeho rodiny) z nemovitosti, kterou (jako jedinou) užívá k uspokojení bytové potřeby své nebo své rodiny, by byla odůvodněna (a prokázána) skutečnostmi, z nichž by se podávalo, že jinak bude předmětná nemovitost neprodejná, obtížně zpeněžitelná nebo zpeněžitelná za podstatně nižší cenu, než jakou by bylo lze očekávat, kdyby této závady na věci nebylo. Za tohoto stavu by se insolvenční správce nepochybně mohl domáhat takového vyklizení (nestane-li se tak dobrovolně) za stejných podmínek, za jakých by tak po zpeněžení nemovitosti mohl učinit její nabyvatel. O případ popsaný v tomto odstavci však podle skutkových reálií dané věci zjevně nešlo.

25. Jelikož právní posouzení věci, na němž rozhodnutí odvolacího soudu spočívá a které bylo dovoláním zpochybněno, je (co do výsledku) správné, přičemž z obsahu spisu neplynou ani jiné vady, k jejichž existenci Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), Nejvyšší soud dovolání jako nedůvodné zamítl [§ 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř.].